

DŁUGO (2268) *av*

o jasne.

comp i sup (247 + 24) -dłużej (264), dłużyj (4), -dłuży (2), dłudzej (1); dłużyj *MurzNT*, *MurzHist* (3); -dłuży *CzahTr*; dłużej : -dłuży *LibMal* (1 : 1); dłużej : dłudzej *RejKup* (2 : 1; aa7) ~ -éj (45), -ej (3), -(e)j (217); -éj *Strum* (4), *Oczko* (3), *KochFr* (2), *KochBr*, *KochWr*, *KochWrJan*, *OrzJan*, *SarnStat* (22), *GosłCast* (6), też *SienLek*; -éj : -ej *OpecŻyw* (2 : 2), *ZawJeft* (1 : 1).

sup nã- (20), n(a)- (4).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (jeden z tych samych przykładów) *XVIII w.*

1. O stosunku przestrzennym (48) :

a. Na długość ocenianą jako duża (23) : wkopáli w ziemię fłup/ do kthorego obiedwie ná łáncuchach długo wwiązáli/ [...] á około ich nákládfzy dREW w koło zápalili *BielKron* 419v; Niewiáfty v nich [*u Azenagów*] tłufté w wielkiey powadze/ zwłáfczčá ktore pierśi wielkie máiá/ dla tego ktorey minie liédmńnaście lat/ przerzynaia ie w poły áby nadoł wifiały długo. *BielKron* 450.

W charakterystycznym połączeniu: barzo długo.

Zwroty: »długo chodzić« = *nosić długie szaty* (1): Iáko ieden z náfzych/ [...] rad bárzo po Vlárfku/ á długo chodzi: á to dla tego áby pokrył nieforemność nieiáką nog fwoich *GórnDworz* N5v.

»długo a szeroko iść« = *rozciągac się* (4): Hifzpánia bliżzífá długo á fzeroko idzie/ zowá iá *Tárakońfka BielKron* 278.

»długo [co] nosić« [*szyk zmienny*] (5): Száthy ochędożne nofzą długo/ ftrzegąc nágości iákicy ciááá vkázác. *BielKron* 259v; kthore też włofy długo nofzą po plecach rófpufzczzone *BielKron* 452v, 397v, 409v, 450.

»długo się przewlec, rozwlokły« = *extentus Mącz; in longum distrahere Modrz* (1 : 1): Extentissima vallis, Bárzo długo rozwlokły wał. *Mącz* 444d; trzeba pilnowác/ [...] áby [żołnierze] iefliby fię długo przewlekli/ niedáli przyczyny nieprzyacielowi vderzyć ná fię *ModrzBaz* 111.

»długo rozciągać« (1): Aleć lepiej mieć rzędow więcey/ niż długo rozciągac lud Rycyrfki dla mocnieyfzego ftánia *BielSpr* 17.

»szeroko i długo się rozłożyć« (1): było w ten czás bárzo goráco/ przeto fie byli fzeroko y dłu^{go} rozłożyli dla zaduchu. *BielKron* 250.

»szeroko i długo rozszerzyć« (1): [*Frankonia*] Ma Kfiáżetá/ Grábie/ kthorych páńftwá wielką część ziemie záftąpiły/ okrom Biłkupow ktorzy tám fzeroko y długo páńftwá fwe rozfzerzyli. *BielKron* 289v.

geom. »długo (na prość) wieść« (2): *Lineae profté aequidistantes fá/ [...]* które téz by niewiém iáko długo ná prość wiódł/ [...] nigdy fye nie znidá. *GrzepGeom* C2v, Qv.

Szeregi: »po usarsku a długo« (1): *GórnDworz* N5v *cf* »długo chodzić«.

»szeroko i (a) długo« [*szyk 4 : 1*] (5): Rofsennius Cefárfki Hethman woiował Kámpániá ná gránicy Franciey fzeroko y długo *BielKron* 236v; iz fie to działo fzyroko y długo wífędy po fzyrokości tey nędzney á fzyrokicy ziemie. *RejAp* 127. *Cf* »długo a szeroko iść«, »szeroko i długo się rozłożyć«, »szeroko i długo się rozszerzyć«.

W przén (1) :

Szereg: »długo i szeroko« = *na wielkiej przestrzeni* (1): Myeycyeff fya dobrze wi wflitky duffe wyer(ne) ktore lyezicye wlonye zyemye dlugo ij lfiro(ko) *BierRaj* 21.

a. *O tekście* (4) : Pátrz niżéy w Metrice doftáteczniey: bo tu dlugo. *SarnStat* 22.

Zwrot: »(wy)писаć (a. wypisować)« (3): Carmine longo aliquid effari, Długo o czym piśać *Mącz* 38d; iż wżyfłtkie tákowe fpráwy pobożne/ y trudno ofobliwie wiedzieć/ y dlugo wipifowác. *ReszHoz* 139; *ActReg* 167.

Szereg: »długo i szeroco« (1): Tociem wm dlate⁸⁰ y dlugo y szeroco wypisał ze się tym drugi raz bawic nie mąm woley *ActReg* 167.

b. *Na określonej długości; longe* *Modrz, JanStat* [w tym: w comp (9), w sup (1)] (23) : fą niektorzy czo powiedaią: iż iako dlugo pępka vrznąwłzi zoftawi/ tak też ięzyk będzie v otroka krotki albo dlugi. *FalZioł* V 34v.

dłużej od czego (1): ktory [łańcuch] im kto droższy ma/ [...] ábo też dłużej od fzyie wiśi [aut etiam longius dependentem]/ tem fię rozumie być poczeńniejszy / zacniejszy/ y káždego vrzędu doftoynieyszym. *ModrzBaz* 51.

W połączeniu z bliższym określeniem miary (3): *FalZioł* I 81b [2 r.]; Krókiewká ma być ná dłuřz łokieć/ y krótfza może być/ ále nád łokieć dłuřy nic. *Strum* B2v; *Calep* 323a.

W charakterystycznym połączeniu: trochę dłużej.

Połączenie: »tak dlugo aleř« (1): kthora [rzeka] byezy slasszv copanyskyego przesz yezyorko thak dlvgo alesz do wągła Rvszyeczskyego *ZapWar* 1527 nr 2376.

Zwrot: »dłużej uczynić« (1): Dłuřey vczynić/ et Popułćić. *Prolongare. Calag* 332a.

Wyrażenia: »co nadłuřey« (1): *StryjKron* 406 cf *Szereg*.

»dlugo na (a. jako) palec« (2): Wezmi korzenia flazowego tak dlugo iako palecz albo trochę dłuřey *FalZioł* I 81b; *Digitalis* — Co ieft dlugo na puliec [!]. *Calep* 323a.

Szereg: »szeroko, (i) dlugo« = *late (et) longe circumferentialiterque JanStat* [szyk 9 : 2] (11): izby ta ofoba dvchowna więczei fobie tego pořwiątnego przywłáczala řzerzei y dluzey nizligo mamiecz vedlia fundvřfv y pořfeřfey. *ComCrac* 20; *BielKron* 371; *ZapKořcier* 1580/13; co nařzerzey y nadłuřey mogł/ wżyfłtki kráiny Márgrábfłtwá Brandenburkfkiego zwoiował *StryjKron* 406; ták iż przerzeczony N. [...] wieř N. zřwémi potomki będzie dźierzał/ miał/ y obyczáiem dźiedzicznym pořiędźie ták řzeroko/ dlugo/ y wokrág: iáko fą przerzeczonye dobra *SarnStat* 685 [idem 6 r.] 685 1249 [2 r.], 1250, 1253 [2 r.].

a. *O tekście* [w comp] (4) : Ma ią [modlitwę] Verepaeus trochę dłuřey capite 6. *LatHar* 40 marg.

W przeciwstawieniu: »dłuřey ... krocej« (1): Wianek/ żadną rzeczą rozny nie ieft od Přáłterzá [...] Bo co fię wolnieyszym w Přáłterzu Pánnny Máryey dłuřey przełožyło: to zábáwionym w Wianku ná trzy częřci krocej fię rozdźielilo *LatHar* 508.

W charakterystycznym połączeniu: trochę dłużej.

Zwrot: »dłuřey piřać« (2): *BielKron* 334; [list do marszałka koronnego] Iuz dłuřey piřac nie chcę ani smięm. *ActReg* 115.

Szereg: »więcej i dłuřey« (1): Kronikarze nářzy [...] więcey y dłuřey piřáli o przeciwnym řzczęřciu řtářřzych nářřzych/ niřli o fortunie ich. *BielKron* 334.

c. *W kierunku długości; wzduż (2)* : fkray gi [szarłat] długo na krayki/ pothym położ tej krayki ieden koniec na tę małmaziją/ á drugi koniec na to prożne naczynie/ poštawiwszy oboie półpołu/ á tak będzie ściekało z wyższego naczynia do niższego *FalZioł* V 70; Lišt około prętu długo á gętho fie kładzie *FalZioł* I 154d.

2. O stosunku czasowym (2216) :

a. *Przez przeciąg czasu oceniany jako długotrwały; diu Mącz, Calag, Calep, Cn; diutine Mącz, Calep, Cn; longe, multum Mącz, Cn; plus, tractim Mącz; prolixo Calep; desiduo, diutule (diutile), diutine, diuturne, longinquum, longo spatio, longum, perdiu, perlonge, perlonginquum Cn (1872)* : *BierRaj* 23v; Długo lew z páfterzem chodził/ Nic żadnemu nie zálzkodził. *BierEz* Q4, A3v, B3, D, I4v, O (11); ij omdláwłfy od filné⁶⁰ fmutku/ wielmi długo za mártwé na ziemi leżała. *OpecŻyw* 110, 1, 38, 53v, 110v, [162]v; *PatKaz III* 105; Włzityc býłmý na to przizwolili/ Býłmý długo w tey Fortunie býli. *KlerPow* [7]; MOI iešt robaczek w fżathach fie lęgáczy gdy długo wnieiakiey wilgothności będą *FalZioł* IV 16b; Są żyły [...] czo czałem krew z nich barzo płynie á długo z boleścią. *FalZioł* V 93, I 89c, III 26d, IV 37d, V 9, 65v (28); *BielŻyw* 112; gdy grona winne długo leżą na słońcu po zebraniu tedi [...] fłódże będą *GlabGad* I4, B5v, B7, F5, G2v, K6v (12); Sach met, [...] od Litwy poimany fiedział długo w więżeniu w kownie. *MiechGlab* 30; na tho wymowky czyn obyczaynye a krothkyemy slowy, wrzecz są długo nyewdavayancz *LibLeg* 7/35, 7/41, 10/150, 11/11; *WróbŻołt* 124/3; Y długożli ći złośliwi ludzie będą ták wrofkoffach fwych vynofić ku gorze myfli fwoie *RejPs* 139, 56, 67, 108v, 122v, 181v, 199; PAnie byś chciał wífytko baczyć Trzebá by fie dłużey czwiczyc *RejRozpr* Kv, D4, E4; Długo tego taili Nizli nam obiawili *LudWieś* B4, A3; *RejJóz* C7v, D8, G7, H4v, I6 (9); Czypiałam długo wniewoli Bo mie oba woczy kloli. *RejKup* d6v, e6v, f4v, h5, m2v, z3v (12); *KromRozm I* A4; *MurzHist* Q3; *MurzNT* 121 marg, *Luc* 20/47; *KromRozm II* v4; *DiarDop* 103, 106; Przedtem był then obyczay/ że fie w fżkołách młodzyeńcy długo bárzo vczyli *GliczKsiąż* Nv, E4v, K2v, M2v, M8v, Nv, N2; PLYway długo á bełpiecznie nawdzyećzniefza łodzi A niech żadna zła nawáłność ná ćie nie przychodzi. *LubPs ktv*, D [2 r.], N3 marg, S3v, cc6, hhv; *GroicPorz* B, f, hh2v; *GroicPorzRej* C3v; *KrowObr* 18v, 39v, 60v, 114, 117v (9); *RejWiz* 42, 83v, 90, 155v, 183v (10); Nehemiałz [...] płácze y pości fie długo wyznawáiąc grzechy ludzkie *Leop 2.Esdr* 1 arg, *Iob* 8/2, 19/2, *Zach* 1/12; *UstPraw* Cv [2 r.], G4; iuż tu mego bytu długo być nie może/ Gdyż ciepło w iedney gębye z żimnem małz nieboże. *RejFig* Aa3, Aav, Cc7v; *RejZwierz* 1, 16v, 30, 47v, 103 (10); Syn moy vmárł/ bo go długo nie małz [*Periit puer, quoniam moratus est*]. *BibRadz Tob* 10/3, *Gen* 12/6, 1.Reg 1/14, *Ps* 6/4, *Hab* 2/6, k. II 138b marg (9); Pápištá odmowiłszy Paćierze/ łam z łobá długo w milczeniu był *OrzRozm* A4v, N3v, T2v; Weturya ácz fie długo wymawiała fłufznemi wymowkám/ wřakże wřzytkim k woli muřiała vczynić ná próby ich *BielKron* 109v, 14, 105v, 147, 163, 184, 402v (79); *KwiatKsiąż* A3, L4; Conditiva mala, Yabłká długoleżáce. *Mącz* 63a; Commorari verbis pluribus in re aliqua, Długo około yedney rzeczy mówić. *Mącz* 233a; plures dies [...], więcey dni/ To yešt dłużey *Mącz* 307a; Provecti longius in amicitiam, Długo łobie dobrze byli. *Mącz* 478a, 238a, 266a, 309d, 419d, 492c (32); *Prot* A2, A3, B2v; *SienLek* 7v, 25, 30, 135, 149v (16); A nie dáycie długo łtać Pánu fwemu v drzwi wáłżych łtoiącemu *RejAp* 12, 2v, 3v, 11v, 31 [2 r.]; bo kto chce w czym być ołobny/ muři fie długo/ y náder pilnie ćwiczyć. *GórnDworz* M5, C8v, P6, T7, Zv, Dd8 (8); Tu nie trzebá

przedłużać dowodząc długo/ bo y łam wzrok to vkázuie *GrzegGeom* E2; *HistRzym* 7v, 10, 15v, 18v, 36v, 116; Słuchayże co iełt łwiát/ [...] márna omyłká/ łotrowłka iáłkinia/ omylna łamołowká/ ná ktorým nigdy nic pewnego/ nic trwałego/ áni nigdy długo łtánownego być nie może. *RejPos* 317, *ktv*, 75, 125, 197v, 331 (24); *BiałKat* 306; *GrzegRóżn* 38; *HistLan* F5; *KuczbKat* 395 [2 r.], Poźrzymy po włytykích łtaniech łwiátá tego/ [...] ielłize vyrzyłz dom który ze złego nábycia powłtály/ áby łie długo rołkorzenić miał/ á márnie vpaść nie miał. *RejZwierc* 40; Wiele długo gniewliwy ná łwiece łzkody y wiele złego uczynić może. *RejZwierc* 76, 25, 48, 75v, 157, 199 (35); *BielSpr* 1v, 3 [2 r.], 46v, 47, 73v, 75v [2 r.]; *MWilcHist* C3v; *WujJud* A2, B3v; *BudBib* 4.Esdr 6/59; *HistHel* B4v; *MycPrz* I B; *BiałKaz* D3; Naprzod tu ná łię wyznawam/ źem długo wtem błędzie był *BudNT przedm* c2v; Y tego mi długo wywodźić nie trzeba *CzechRozm* 217v, 69, 103, 133, 202 [2 r.], 246; Sławę dobrą miłuiąc gárdły iá płáciłi/ Prze co tu długo będą ná łwiece łynęłi. *PaprpPan* Zv, B2, D3v, K3, Z3; *ModrzBaz* 3, 18, 25, 72v, 109v (13); *SkarJedn* 59, 173, 228, 291, 388 (8); *KochOdpr* B; *Calag* 323b; Weyźrzy ná łwé łługi/ pánie/ Długóz łye małz gniewáć ná nie? *KochPs* 138, 6 [2 r.], 57, 110 [2 r.], 124, 141 (11); zktorey [pokuty] łię on długo wyprośić chćiał. *SkarŻyw* 484, 127, 184, 244, 408, 532, 580 (85); *KochTr* 19; *StrykKron* 46, 150, 492, 537, 647 (13); *CzechEp* 32, 110, 191, 262, [393], [398] [2 r.]; *KochJez* B; *NiemObr* 54, 75, 157, 165, 171; Nie pieść łię długo z mémi xiążeczkámi/ Gościu/ boć rzeká báwiłz łię fráłzkámi. *KochFr* 16, 23, 51, 74, 95, 114; *KochWz* 140; *ReszList* 173, 188; *WerGośc* 218, 227, 245; *KochPam* 83; Y z namędrłzym nie trzymam w téy mierze/ Kto łye długo ná dobrą myłł bierze *KochPieś* 23, 25; *PudłFr* 63, 67; *ArtKanc* P3v, S11v; *BielRozm* 2; iż Węgierłka Koroná dołyc długo łtałá/ fortuná łię iey to dźiało *GórnRozm* A2, C4, E4, Iv, M2, M3; *Paprup* A4v; tę małą wrózkę Ianá Kochánowskiégo [...] którégó nam śmierć záłofna dłužey záyźrzáłá/ [...] połyłam W.M. *KochWrJan* 18; *ZawJeft* 30; A gdy tam byli zpułgodziny Hetmanowi zdało się to długo *ActReg* 58, 96, 101, 170; *Calep* 321b, 322a, 335a, 358a [3 r.], 858a [2 r.]; *GostGosp* 48, 136; *GostGospSieb* + 3; *GrochKal* 23 [2 r.]; Zaden wielki Monárchá długo nie królowáł *GórnTroas* 22, 26, 29, 45, 69; *GrabowSet* C2v, E2 [2 r.], G2v, I3, T4v (9); *KochFragJan* 4; *OrzJan* 18; *LatHar* [+ +4]v, ++6v, [140], 145, 250, 520, 581; Ieśli chcelz vzyć łwiátá długo y bełpiecznie/ Głupiego zbytku łię łtrzeź/ nie broy nic włzetecźnie. *RybGęśli* Cv; dołyc długo áż do łwitánia przepowiedáł *WujNT Act* 20/11, s. 50, 98, 130, 417, 513 (9); BEdźie mi tego długo žal, Iáłnie Wielmoźny á M. Pánie, źem nie mógl ktemu przyść *SarnStat* 228, *6, 915; *WitosłLut* A4; *KlonKr* A3v; *PowodPr* 33, 74, 83; Ktoź łzczęśliwłzy: ten co rychłó doiedźie/ czyłi ten co łię po morzu y wiátrách długo włoczy *SkarKaz* 422b, 4b, 7a, 385a, 422b, 550a (11); *CiekPotr* 32, 70; Długo ten łurowy wiátr/ piłá tá myłł twoiá *GostCast* 68, 12, 41 [2 r.], 47, 67; *PaxLiz* B2v, C4v, E3, E4v; *SkarKazSej* 659a, 663a, 687a [2 r.], 700a; *SkorWinsz* A3v; długo łię rzecz toczy. Przeto mowmy y o tych ktorzy nas záwodzą *KlonWor* 54, 48; *PudłDydo* B5; *SzarzRyt* C3.

dlugo po kim (9): *Leop Ios* 24/31; *BielKron* 114; Czégo y Oycowie długo po Apołtołech w Kościéle náuczáli *GrzegRóżn* H; Złtych nie ćirp w łwoiey źiemi/ ták vczyniłz łóbie Wieczny pokoy/ co będźie y długo po tobie. *Prot* D3; *BudBib Ios* 24/30 [31]; *BudNT* d3v; *SkarJedn* 191, D3; *CzechEp* 50.

W formułach życzeń (29): *KlerWes* A2; A ziczimi panv woyewodzie [...] abi on. wełdrowy długo wtim panstwie panowal *LibLeg* 10/150, 11/169v; *RejJóz* P8v; *RejKup* e5; *GroicPorz* B; *OrzRozm* L3v;

Vive Nestores annos, Bądź bårzo długo zdrów. *Mącz* 246b; *Prot* D2v; *RejPos* A3v; *BiałKat* 386v; A day Boże by [*ten korab zacny*] długo w Polńcże v nas pływål/ Y ławy łwey zácżętey tåk z dawnå vżywał. *RejZwierc* [28²]; *Strum* Rv; *SkarJedn* 188; *ReszHoz* 135; Niech fye twé imię ławi/ y długo/ y włzędzie. *PudłFr* 14, 44; *KmitaPsal* A2v, A5v [2 r.]; *KochWr* 35; *ZawJeft* 21; *ActReg* 54; *OstrEpit* A3 [2 r.]; *KołakCath* C4v; *SiebRozmyśl* A2; *KlonKr* B4, F4 [2 r.]; *SkarŻyw* A2v; *GoslCast* 18; *Zyi* długo zacna Páni/ á fzcżęśliwe látå Niechayći długo łłużå *ZbylPrzyg* ktv.

W charakterystycznych połączeniach: *barzo długo* (21), *dosyc* (dość) (23), *wielmi*; *długo bić się* [= *walczyć*] (4), *błędzić* (2), *błkąć się*, *bronic* (się) (9), *by(wa)ć* [= *pozostawać*, *trwać*] (82), *chorować*, *ciągnąć się*, *ci(e)rpiec* (11), *czynić* [= *walczyć*] (10), *ćwiczyć się* (2), *dowodzić*, *folgować* (3), *krolować* (3), *leżeć* (*leżący*) [= *pozostawać*] (22), *milzczeć* (5), *miłować*, *modlić się* (6), *mordować się*, *mówić* (14), *namawiać* (się) (2), *nauczać*, *nosić* (7), *opierać się* (2), *panować* (8), *płakać* (6), *(po)siedzieć* (3), *pościć* (się) (4), *powiedać* (7), *(po)włoczyć się* (3), *(po)zosta(wa)ć* (4), *pracować* (2), *prosić* (3), *proszony*, *przebywać* (5), *(prze-, z-, za-)mieszkać* (20), *(przy)patrzeć* (*patrzyć*, *przypatrować*) (się) (11), *robić*, *rozmawiać* (się) (3), *rządzić* (2), *siedzieć* (*siadać*) [= *przebywać*] (3), *służyć* (5), *słynąć* (2), *sprawować* (2), *sprzeciwiać się* (2), *stać* [= *pozostawać*, *trwać*] (25), *szukać* (13), *trapić* (2), *trapiiony*, *uczyć się* (4), *upominać* (2), *uży(wa)ć* (7), *walczyć* (2), *warzyć*, *wołać* (4), *wspominać* (4), *wyliczać* (13), *wymawiać się* (17), *wywodzić* (3), *(w)zbraniać się* (2), *zasiadać*, *(za)taić* (się) (10), *zmawiać się*, *zwodzić* (2), *żałować* (3).

Przysłowia: *OrzRozm* L2; Ne vos diutius teneam, Bych was długo na słowiech nie dzierżał. *Mącz* 446c, 96a, 447c; Odpuscćieź że was trzymam tåk długo ná łłowie. *Prot* B3v; *RejZwierc* 175v; *SkarŻyw* 593 [ogółem 7 r.].

CZego zá świeżå fkorupå nåwrzåłå/ Ten zapåch będzie w łobie długo miåłå. *KochFrag* 38.

Długo myśl/ á prędko czyn/ tåk nas Mędrzec vczy *BielSjem* 29v.

Dałby fie iuz y kåmień tåk długo nåmowić *BielKom* F6.

Satis diu verba dedisti nobis, Doficiesz fie fie [!] długo nas zá nos nåwodził *Mącz* 369c.

BierEz Q3v; Iz fie więcz długo dobre a złe też pamięta *RejJóz* L2v, K5 marg, L2v marg; *RejZwierc* 1 marg, 2; Dobre fie długo pamięthåć muşi. *RejZwierc* 100 marg, 100, 161v, [277]v [ogółem 10 r.].

Tåk czego fie ono zá noworołlych lat nåuczý/ długo ono pamyętåć będzye. *GliczKsiąz* I7v.

Gdy małz co czynić długo fie rozmyłlay *RejZwierc* 214v, 25v, 228v.

Podzi precz leniwy sługo/ Bo iefz wiele á łpifz długo *BierEz* K2v.

ziłk zły długo łmucić będzie. *BielŻyw* 10.

Mierneć rzeczy długo trwåią/ Niemierne hnet przełtawåią *BierEz* O4; *RejRozpr* G4 marg.

Iåko kto dobrze żywie/ tåk długo żywie. *KołakSzczęśl* C3v; *CiekPotr* 6.

Frazy: »długo będzie [*czego, kogo*]« = *będzie długo trwał, żył* (3): *RejZwierc* 40v; A choctay ł...] zåkwitniełz iåko drzewko zyelone/ á długoż będzye tey zyeloności twoiey *RejPos* 39v; Ale chcefzli mić Tårås dobry y coby go długo było/ [...] Day bić kólé dębowé [...] kól od kołu ná trzy łokcie *Strum* H2v.

»długo by (było, (po)trzeba) [*cum inf*]« = *zbyt wiele czasu trzeba (by)*; *longum est Mącz*, *Cn* [*szyk zmienny*] (44): *ForCnR* A3v; Pyłma otim pełno iefz łtarego y nowego zakonu/ aleby długo było

wżiŕtko okazowac *SeklKat* E; *MurzNT* 31, 103v, 116; *KromRozm II* i3v; NA tę głowkę trzebáby/ długo rezumowác/ Ktoby tám chciał porządnie/ wżytko zreyŕstrowác. *RejZwierz* 53; *BielKron* 230v; Longum esset omnes partes promere, Długoby było o wżiŕtkich rzeczách powiedác. *Mącz* 325b, 197a [3 r.], 385c; Długoby y o inych zacnych Mężoch nieśmiertelnéy ławy godnych/ w tám téy bitwie przypominác *OrzQuin* R3v; *SienLek* 23, 25; *BiałKat* 93v, 123v; *WujJud* 240; Y wiele inŕzych iefł nád te roznice ktoreby długo wyliczác *CzechRozm* 90, 6, 93v, 106v, 126v, 149, 265; *Oczko* 5v, 27v; *SkarŻyw* 455; *CzechEp* 87, 134, 155, 191, 296, 298, 363; *ReszPrz* 60; *ReszList* 163; *ActReg* 50, 162, 169; *SarnStat* 1140; Iáko fię wiele heretykow łtórych kuŕiło o cudá: długoby piłác *SkarKaz* 418a, 243b.

Zwroty: »długo czynić« = *przedłużać* (5): *ComCrac* 21v; *RejKup* Hv; *Praelongo*, Długo czinię/ przewłaczam. *Mącz* 318c; *SkarŻyw* 86, 141; Gdy fię ná kogo przegraża/ długo to czyni y odwołoczy kárание *SkarKaz* 3a.

»długo na jednej rzeczy leżeć« (1): *Contextu longiore loqui*, Długo fie yedney rzeczy trzymác/ długo ná yedney rzeczy leżeć. *Mącz* 453c.

»długo myŕlić (a. (się) rozmyŕlać, a. namyŕlić się), myŕlącý« = *multum et diu cogitare a. haesitare, diu exercere, versare diu Mącz; cunctans Calep* [szyk zmienny] (22 : 1): *BierEz* G; *MurzHist* M; Y Tu fie przyrodzenie długo rozmyŕláło/ Gdy tę głowę w łwych łpráwach/ poŕtánowić miáło. *RejZwierz* 51v; *BielKron* 243v, 309; *GrzegRóżn* F4; *KwiatKsiąż* F2; *Multum et diu cogitare*, Długo fie s łobą rozmyŕliác. *Mącz* 236b, 14c, 91a, 486b; *HistRzym* 131 v; *RejPos* 9; *RejZwierc* 25v, 214v, 228v; A wżytko prózno: bo długo myŕliwŕzy/ Co dáléy/ tymem iefłczce był wátpliwŕzy *KochPs* 108; *SkarŻyw* 243; *KochBr* 151; *KochSz* C3; *BielSjem* 29v; *Calep* 277a; Y długo myŕlił niŕ wżytkie przymioty/ Wybaczył w obu/ y wrodzone cnoty *KlonFlis* G4v.

»nastać się długo« (1): vbogi kmiothek [...] náftawŕzy fie długo v drzwi poŕzedł do domu *RejZwierc* 65.

»długo się ociągać« (2): ácz fię dłu⁸⁰ ociągał/ iednák potym ŕzedł *SkarŻyw* 308, 527.

»długo odwołoczyć (a. odwołaczać, a. przewłaczać, a. zwłaczać) (się)« [szyk zmienny] (12): á nierácł długo [*Panie*] rátkunku łwego odemnie odwołoczyć. *RejPs* 102v; *GliczKsiąż* O8v; *LubPs* D marg, Fv marg; *BibRadz Ex* 10/3, *Is* 48 arg; *RejZwierc* 228v; *BudBib Eccli* 29/11; *PudłFr* 62; *ActReg* 26; Achćie mnie/ że mieŕkániná moiá ták fię długo zwłacza. *WysKaz* 6; Ale łyn długo przewłaczał/ zácłzym w téy teŕkności/ Niemogłá fie vćiefzyć z iego obecności *SiebRozmyŕl* B.

»długo (o)mieszka(wa)ć (a. omieszkiwac)« = *morari, demorari Mącz; diu multumque dubitare Cn* [szyk zmienny] (11): *RejKup* Tv; A choć fie mu theŕ przydawáło [...] vpadác w rozliczne grzechy á łproŕne złóŕci: A wżákoŕ on nigdy s tym długo nie mieŕkál *LubPs* A5v, hhv; *AEschinus* ociose cessat, [...] Ey długo go nie máłz/ długo omieŕzkawa *Mącz* 45c, 233a, d, 244a, 311b; *RejPos* 295v; *SkarŻyw* 560; *WujNT Matth* 24/48.

»długo pamiętác, było pamiętano« (21 : 1): *BierEz* Q3v; *RejJóz* K5 marg, L2v [2 r.]; *GliczKsiąż* I7v; *RejZwierz* 1 marg, 2; *Literis consignemus quae mandare monumentis volumus, Oŕtęŕmy piŕmem to co chcemy áby długo było pamiętano Mącz* 392c; *RejPos* 51; Abowiem poćciwy człowiek káŕde dobrodzieyŕthwo długo pámięta *RejZwierc* 98v, 10, 23v, 98v, 100v, 161v (14).

»długo (po)czekać (a. oczekawać), (o)czeka(wa)jący, oczekiwany (a. oczekawany)« = *diu expectare* Vulg [szyk zmienny] (59 : 4 : 2): Liżká gdy długo čekáá/ Idąc precz z łobą gadáá. *BierEz* L3v; *PatKaz III* 105; *LibLeg* 7/103; *RejKup* y4; *LubPs* B6 marg; *RejWiz* 78; *Leop Act* 28/6; Nie dáli fie długo čekáć y oni pánowie *KochZuz* A4; *RejZwierz* 107v; *BibRadz Ier* 29/28; *BielKron* 64v [2 r.], 165v, 244v, 311v, 380, 410v; *Mącz* 439c; *RejAp* 31v, 83; *HistRzym* 119v; *RejPos* 75v, 192, 195v [4 r.], 335v (13); *BielSat* E; *RejZwierz* 188v, 195v, 262; *RejPosWstaw* [110³]v; *BudBib Ex* 34/6, *Ps* 85/15; *Oczko* 5v; *SkarJedn* 383; y opowiedział mu onę nowinę wefoła/ á długo od oycow S. oczekiwána *SkarŻyw* 595, 4, 82, 285, 390, 403 (9); *NiemObr* 147; CZekałem długo łczęścia: lecz iż przyść niechciało/ Bych mu więcey nie łłużył/ ták mi łye tész zdáło. *PudlFr* 10; *ArtKanc* K6; *BielRozm* 33; *ActReg* 49; *GostGosp* 84; Bog iełt ćierpliwy y długo čekáiący. *WujNT* Yyyyyy, *Act* 28/6, s. 529, 557, *Hebr* 6/15; *SkorWinsz* A3; *SzarzRyt* C4v.

»długo (po-, wy-)trwać, trwający« = *durare, inveterascere, pati aevum, diutinus, immutabilis, lentus, longinquus, longus, patiens vetustatis, pertinax, stabilis, tenax* Mącz; *diu durare* Calag; *perlonginquum est* Cn [szyk zmienny] (170 : 22): *BierEz* K, O4; Bo kto boiázn bożą zakládá/ ij odrzutzá/ długo w dobrym nietrwá *OpecŻyw* [192]v, [34]v, 44, 163v, 168v; *FalZioł* I 48c, III 30b, IV 35b, 37b, V 55 (12); *BielŻyw* 124, 139, 170; *GlabGad* K; *WróbŻołt* 124/3; *RejŁas* w. 61; iż ták długo wytrwać możelz thák nieznośne rzeczy *RejPs* 123v, 56, 59, 73, 119, 182, 211; *RejRozpr* G4; *LudWieś* ktv; *RejJóz* H; *RejKup* R; *KromRozm III* H6v [2 r.]; *Diar* 91, 92 [2 r.]; *GliczKsiąż* H3v; Gdyż człowyek yáko śyáno nye może długo trwáć *LubPs* X4v, ee6v; *GroicPorz* 14v, p2v; *SeklPieś* 31; *KrowObr* 152; *RejWiz* 98v, 123, 157v, 165; y długolz będą w thobie trwáć myfli łfkodliwe [usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae]? *Leop Ier* 4/14, 2.Mach 8/26, *Luc* 1/21; *RejZwierz* 24v; *BibRadz Prov* 3/16, *Is* 55/22, *Dan* 11/8; *BielKron* 105v, 114, 124, 127v, 300 (14); A tak fie godzi iżębyfmy długo około iedney rzeczy trwali *KwiatKsiąż* L, H; Bene longinquus dolor, Długo trwájąca boleść. *Mącz* 24b, 33c, 188d, 378c, 409b, 411c (17); *SienLek* 2v, 20, 163v; *RejAp* 80v, 108, Ff2; *HistRzym* 120v; *RejPos* 54, 90, 212v, 239, 334v (20); *BielSat* D2, D4v, M4v; Bo áćći włzytko iáko powiedáią z brzękiem dzwonowym przemija/ ále wždy łławá dobra nigdy zá dzwonem nie biega/ y długo potrwać może. *RejZwierz* 161v, 16, 40, 153, 161, 217v (13); *BielSpr* 25v, 28v; *RejPosWstaw* [41³]v; *MycPrz* II A3, B2v; *StryjWjaz* C; *CzechRozm* 166, 179v, 181v; *PaprPan* Hh3v; *ModrzBaz* 65v, 97; *SkarJedn* 154, 159, 334, 345; *Oczko* 33; *Calag* 324b; *SkarŻyw* 76, 301, 372, 582; *StryjKron* 41, 315, 390, 782; *CzechEp* 87, 157, 373, 376; y do wylania krwi: w tey ták długo trwájącey rzeczy połpolitey náłzey Polłkiey nie przyłzło. *CzechEpPorz* **; NAdobny łobie kwiat [róże] Venus obráá/ Kiedyby iego krałá dluzéy trwáá. *KochFr* 44; *ReszList* 172; *BielSjem* 33, 35; *BielRozm* 26, 31; *GórnRozm* I4v, K4v, M4v; *KmitaPsal* A2v; *ZawJeft* 21; *ActReg* 29, 71, 149; *Phil* R4; *GrabowSet* D2v; *OrzJan* 30; *KołakCath* C4v; *WujNT* Yyyyyy4v; *SarnStat* 364 marg; *KlonKr* B3; *PowodPr* 75; *SkarKaz* 487a; y życzeń/ prołząc bogów/ Byś łczęścien długo trwáł/ byś do ich przyłtał progów. *GostCast* 18, 54; *SkarKazSej* 691a.

»długo (po)wlec (a. przewłoczyć) (się)« = *in longum extrahere* Modrz (4): Bo niewiedzieć [...] iáko łye długo powlecze Práwo *GroicPorz* f4; Trahere bellum, Długo woynę wlec. *Mącz* 460d; *ModrzBaz* 90, 94.

»długo (po)żyć, (być) żyw, żywo« = *diurnare Mącz, Calep; diu vivere Mącz, Calag; provivere, vivax Calep; multum diuque vivere Cn* [szyk zmienny] (45 : 38 : 1): *BierEz* K2v; A żadni kthori by miał długo żywo być na łwiecie/ then nie może być bez ciężkich niemoczy *FalZioł* V 65v, IV 31a; *BielŻyw* 20; *LibLeg* 11/169v; *SeklKat* B2v, G4v, H [2 r.], H4; Wewnątrz goraz zwirzchu ziębnież Ty iuz długo żyw niebędzież. *RejKup* G, d4v, d6v; A choćby też tu ná łwyecye mógł y nadłuzey żyć/ Ale yednák włfytkim rzeczam koniec wždy musi być *LubPs* N2; *KrowObr* 140v; *Leop Deut* 25/15, *Ios* 24/31; *BibRadz Deut* 4/40, *Ps* 34/13, *Eccle* 7/16, I 476b marg; *BielKron* 40v, 45, 81, 111v, 125v (10); *KwiatKsiąż* M4v; *Fessus vita*, *Stesknionego żywota/ dofic długo żył. Mącz* 125b, 57b, 88c, 202d, 297d, 369a; *SienLek* 5v, 13, 61; *BiałKat* 53v [2 r.]; *HistLan kt*; *RejZwierc* 27v, 60, 97, 157, 160 (8); *RejPosWstaw* 41v, [41⁴], [41⁴]v; Y służył Izrael Iehowie po wżytki dni Iehofzuego/ y po wżytki dni Stárcow/ ktorzy długo żyli po Iehofzuem [*prolongaverunt dies post Iehosuah*] *BudBib Ios* 24/31, *4.Esdr* 4/50 [51], 5/4; *SkarJedn* 277; *Calag* 323a; *SkarŻyw* 161, 292, 461, 504, 597; Widzę czternaście mogli: á ty niezczęfliwa [*matko*]/ Y podobno ták długo nád wołá łwá żywa Obłapiałż żimné groby *KochTr* 14; *CzechEp* 332, [413]; *KochEpit* A4; *WisznTr* 23; *PudłFr* 44; *ArtKanc* M3; *Calep* 321a, 869a, 1132a; *KochCzJan* A2v; *GrabowSet* B4; *OstrEpit* A3 [2 r.]; *KołakCath* C3v; *KlonKr* B4, F4; *CiekPotr* A3v; *ZbylPrzyg ktv*.

»da(wa)ć się długo prosić« (5): *Mącz* 25c; *GórnDworz* Y6; A wżędy gdzież go kolwiek prośili/ áby im wyłóżył łłowá łwoie łwięte/ [...] nigdi fie długo nie dał prosić *RejPos* 126, 221v; MA záifte [*jedna pani*] vrody dofyć/ Iedno że łye da długo prosić. *PudłFr* 56.

»długo przedłużać (a. przedłużyć)« [szyk zmienny] (3): Y długoż tych dni przedłużyłż Pánye łłuffce thwemu *LubPs* bb3; *RejPos* 75; Przedłużay bezmiernie/ grzełzniku/ pokutę y płáč trofkiwy/ ktorys przedłużał dofyć długo łmrod brzydliwy. *LatHar* 151.

»długo rozbierać [= rozważać]« [szyk zmienny] (3): Senat Rzymłki bacząc to do nich/ długo tę rzecz rozbierał *BielKron* 129v; długo ten liłt kłiążetá rozbieráli *BielKron* 197, 232v.

»długo nie słyhać« [*w tym: kogo* (2), *o kim* (1)] [szyk zmienny] (3): In oblivione diu iacuit [...] Długo o nim yednego słowá nie słyhać było. *Mącz* 256d; Ale że z rády ták długo nikogo Niełłyhać *KochOdpr* B2v; *ActReg* 149.

»długo spać (a. sypiać)« = *indormire diu Mącz* [szyk zmienny] (10): *BierEz* K2v; *BibRadz* I 418c marg; *Eudymionis somnum dormire, Proverbium*, Bárzo długo łpác/ Leniuym być. *Mącz* 103d, 95a, 415b; Włzędy nam przypifuiá że długo łypiamy/ A nie plone to rzeczy iáko wżyłscy znamy. *Prot* B4v; *RejZwierc* 32, 169; *KochFr* 49; Wítań rychléy: łpác łye w ten dzień bo długo nie godzi *PudłFr* 71.

»długo spać [= być beczynnym]« (4): Powłtańże przecż długo łpifz o moy miły Pánye [*Exurge, quare obdormis Domine? Ps* 43/23] *LubPs* M2 [*przekład tego samego tekstu KrowObr* 80, *RejPos* 75]; *KrowObr* 80; Tákżec theż czáfem długo łpi [*Pan*] nád niebępieczeńłtwem náłzym/ á długo nam nie odpowie *RejPos* 75, 75.

»długo (ś)cierpieć [= tolerować, znosić cierpliwie], cierpiący« [*w tym: nie chceć długo cierpieć* (3), *nie moc długo cierpieć* (2)] [szyk zmienny] (21 : 1): *WróbŻołt* 7/12; *RejPs* 81v; Y długoż mocny Boże będąyefz ćirpyał tego/ Przecż nye łkarzełż złołniká cyebye blużnyácego *LubPs* R3, R3 marg, V3v marg; *GroicPorz* o3; áby thych náuk Dyabelłkich themu narodowi złołliwemu/ [...] długo niecierpieli

KrowObr 147, 230v; Acz więc on długo ćirpi/ ále długo baczy/ Ale gdy też przyćisnie/ żaden nie obaczy. *RejWiz* 183v; *BielKron* 119, 128, 141v, 146; *RejPos* 74, 85v *marg*; *BialKat* 131; *BudNT* 1. *Cor* 13/4; *CzechRozm* 235v; Ale Mściław [...] nie mogąc Cudzoziemcá Węgrzyná długo ícierpieć w Rulfkich Páńftwach/ zebrał fię ná Kolomaná *StryjKron* 330; *Paprup* G4; *GrabowSet* T; *PowodPr* 21.

»długo nie widzieć [kogo, czego]« [szyk zmienny] (3): A iam fie iuże ítrofkáá/ Gdym cię ták długo nie widziáá. *BierEz* Q4; *SkarŻyw* 441; A ty ták írogą nie bądź áni mię tym karzy/ Bych długo niemiál widziéć twoiéy piéknéy twarzy. *KochPieś* 9.

»długo (się) (za)bawi(a)ć [= zajmować się czym]« = *diu immorari Mącz*; *longum laetari Cn* [szyk zmienny] (42): Możefs fię wtem krotko ísprawić Nietrzebać fię długo bawić *RejKup* z4; *KromRozm III* Q; *OrzRozm Vv*; A obeczuię/ że was długo niezabawie. *KochSat* B3; *Mącz* 233b; *OrzQuin Fv*; *RejAp* 85v, 139, 140v; *GórnDworz* G; *CzechRozm* 21v, 151, 180, 206v, 242v (13); *ModrzBaz* 20; Gdym począł kázác [...] boiác fię áby mi rzeczy niedoítáło/ íłowym fię proznymi długo báwił *SkarŻyw* 582, 167, 224; *StryjKron* 59; *CzechEp* *4, 19, 135, 248, 301; ia fię długo nie báwiąc/ kilká tylko dowodow kroćiucho przypomnię. *NiemObr* 51, 52, 116, 157; *GórnRozm* G2; A íżbych cię długo nie báwił; próżę ábyś nas máluczko z íáłki íwey poítuchał. *WujNT Act* 24/4; *SarnStat* 1140; *CiekPotr* 84; A íeślíże w tym ítanie długo fię zábáwiłz/ Przez máá fię choroby wielkiey nie náábwiłz. *ZbylPrzyg* B3v.

»długo (za)cho(wa)wać, (za)cho(wy)wan« [szyk zmienny] (32 : 5): *FalZioł* III 11d, IV 44a; Z przyiacielem nie długie mowy mieway, ale długo przyiacielítwo zachoway *BielŻyw* 51; *SeklWyzn* c2v; *RejJóz* Bv, P8v; *MurzHist* Ev; *GroicPorz* B; *RejWiz* 68; *RejZwierz* 24v; *BielKron* 42 [2 r.], 141v, 393v, 406v; Ma być tedy niemála piecza mianá/ ízebi młodzieńćiczi íáko nádlużey w cáłości/ to íeft/ w czyítości záchowiwáni byli. *KwiatKsiąż* C4v; In vetustatem vinum servare, Długo wino chowác. *Mącz* 389a, 63a, 479c; *Prot* B2; *SienLek* 1v, 8; Ale dla tego thák długo záchowan był w ílepocie íego/ áby náđ nim możność Páńfka byłá okazána. *RejPos* 74, 74, 349v; *HistLan* B3v; *ModrzBaz* 127; Opátrz mię zdrowiem/ bych długo twoie chowál práwá *KochPs* 184; *SkarŻyw* 251, 263, 298; *CzechEp* *4v; *CzechEpPORz* *4v; *ReszHoz* 135; *KochWr* 35; *GostGosp* 112; *SkarKazSej* 696a.

»długo (za)trzymać (się), (za)dzierżec, trzymany, dzierżan, trzymający, dzierżący« = *diutius tenere Mącz* [szyk zmienny] (25 : 17 : 2 : 1 : 1 : 1): vwarz rozmaryn s piretrum w wodzie/ á thym íobie vfta płócz długo trzimaiącz ciepło w vfciech. *FalZioł* I 119b, I 27a, 47c, V 91 [2 r.]; zafię kamien albo żelazo wielgie gdy fie rozpali długo w íobie dzierzi gorączoć *GlabGad* E3v, M2v, N2, O3v; *MiechGlab* 36; bil dlvgo wvyazeniv dzyerzan *LibLeg* 11/158, 10/66, 11/132; *HistAlHUNG* A2v; *MurzHist* M3v; *GliczKsiąż* M8; *LubPs* Y, bb3 *marg*; *OrzRozm* L2; Trzymáli obyczay długo Kfiążetá Polfkie. *BielKron* 341v, 21v, 163, 259v, 264v, 307, 414; Hunc diu afflixit calamitas, tego fie długo złe dzierżáło. *Mącz* 130b, 96a, 446c, 447c, 453c; *Prot* B3v; *RejZwierc* 175v; *SkarJedn* 165; *Oczko* 7; *SkarŻyw* 269, 593; *CzechEp* 221; *KochWr* 26, 28; Wiédźcie W.M. o tym/ że Céfarz Turecki [...] tego co mocá ośiadł/ dlugoby trzymác niemógł. *OrzJan* 5; *LatHar* 159; Bo [królowie] nie íą zrzodłámi/ ktoreby vftáwicznym nástępkem płynęły od páná Chríftulá y Apoštołow íego: ale káłużámi/ ktore w íobie długo wody/ chocia błotney zádzierżec nie mogá. *WujNT* 417; *SarnStat* 627; *SkarKaz* 241a; *SkarKazSej* 688b; *RybWit* Cv.

»[co] długo znaszać« = *diu tolerare Modrz* (1): Gdyż bład/ by niewiem iáko záftárzáły/ iáko y złość choćby iá zá dobroć poczytano/ záwždy plugáftwo włobie záwárte ma/ choćby iy długo znalazano/ á niktby go niewzrufzał. *ModrzBaz* 2.

»[kogo] długo żywić [= *zostawiać przy życiu*]« [szyk zmienny] (5): *BierEz* F3; a tak pan Bog niezwy długo naziemy/ tich ktorzi niełfanuía rodzicow íwych *SeklKat* H4; *RejWiz* 39v, 122; *PaprpPan* Hhv.

Wyrażenia: »długo cierpliwy« (5): *CzechRozm* 183v; Lecż iá/ rády nie mam w tym/ co trapi ferce/ Tá/ długo ćierpliwy/ krol naywyższy mieć chce. *GrabowSet* R4v, R4v; Miłość iest długo ćierpliwa [*Caritas patiens est*] *WujNT* 1.*Cor* 13/4, *Luc* 18/7.

»co nadłuzej« (2): Tużę pómníř/ iákom ia w twéy piérwřzéy młodości Twárzy twoiéy folgował: ábyś był miłości Co nadłuzéy mógl záżyć *KochBr* 152; *GoslCast* 37.

»dobrze długo« = *bardzo długo* (1): Potym fie dobrze długo námyřliwřzy/ Wřtał/ y rzekł *KochSz* C3.

»jako (a. jakoż) długo« = *ile czasu; quandiu, quantisper, quousque Mącz* (53): *OpecŻyw* 25; *OpecŻywSandR* nlb 2; *FalZioł* V 36v; Iako długo Tatarzy burzyli w węgryzech. *MiechGlab* **; *KłosAlg* G4v; *KromRozm III* H6v marg; *GliczKsiąż* M8; Táki pozew iáko długo ma řtác przybity/ ná woley iest Sędzięgo *GroicPorz* p2v, p2v, í4; *KrowObr* 41, 70, 80, 161, 234v (8); Iakoż długo będzieř plákał Saulá [*Usquequo tu luges Saul*] *Leop* 1.*Reg* 16/1; *BibRadz* 2.*Esdr* 2/6, I 418c marg; *BielKron* 259v; *Mącz* 337d, 338c, 344d [2 r.], 439c; *RejAp* 80; *GórnDworz* E6; *HistRzym* 120v; *RejPos* 195v [4 r.], 218v; iż to cnoćie řluzy/ wiedźieć/ kiedy/ iáko/ y iáko długo mamy żáłowác *KuczKat* 195; *RejŻwierc* 100; *BudBib* 2.*Esdr* 2/6; *MycPrz* II A3; *SkarŻyw* 51 marg, 357; *KlonŻal* B3v; *WerGość* 262; *ArtKanc* 116; *Paprup* L3v; *GostGosp* 24, 156; *SarnStat* 364 marg, 417, 454, 627, 937; A ná tey drodze nie mář pewnego czářu/ iáko długo ná niey być. *SkarKaz* 422b.

»długo(ż) jeszcze« = *longum PolAnt* [szyk 4 : 3] (7): *RejPs* 59; długoż iezczę/ máią być ty gody? *RejFig* Aa7v; *BibRadz* *Ier* 29/28; *GórnDworz* S8; *CzechRozm* 141v; Skotnicki [...] iezczę fie długo wřtydźieć muřiał *WerGość* 250 [*idem GórnDworz*]; *GrabowSet* H2.

»nazbyt długo« = *za długo; nimium diu, diutius solito, ultra longum Mącz* (5): *Nimium diu* disputo, *Názbyt* fie długo gadam. *Mącz* 247b, 285d, 325b; *Oczko* 5v; Tu nie wřpomnię 2. křiąg [...] bo by *názbyt* długo było *WysKaz* 35.

»długo pamiętny« (2): *RejWiz* 67v; Wielkiey była [*Bona*] zacności/ [...] Sławna w Polřcze/ y długo/ pámiętnie iey řłowká. *RejŻwierc* 49.

»długo potym« (5): Ale powiedz ze mi otym A dlugos ten zyřk był potym. *RejKup* d6v; Porro adverbium significat certe, Owřzeki/ záprawdě/ też dáley ná potym/ nád to/ długo potym. *Mącz* 313a; *SkarJedn* 200; *SkarŻyw* 161; *KochCzJan* A2v.

»długo przedtym« [szyk 2 : 1] (3): Alye tham przed thym długo Anna zmatířřem bila *LibMal* 1546/117; *CzechRozm* 69v; iáko od Heretykow ták długo przedtym y potym kořcioł Boży přuiących/ [...] odřtąpili. *SkarJedn* 200.

»tak(o) długo« = *bardzo długo; tandiu, tantisper Mącz, Calep; tamdiu Mącz* (173): *BierEz* G4v, Q4; *OpecŻyw* 76, 78, 120, [127], 163v [2 r.], 164; *FalZioł* I 149d, V 72, 73v; *LibMal* 1534/190v; *BielŻyw* 47, 159; Czemu oddalař miřy panie od nas prawicżę twoię tak długo *WróbŻoř* 73/11, 79/5,

6; *RejPs* 81v, 98v, 108, 119, 120, 123v; *LudWieś ktv*; *RejJóz* G5v, G6, G7, K4v; *RejKup* N, R, Tv, y4, bb6v; *MurzHist* Ev, M3v, M4v, O, Tv, T2v; *KromRozm II* d3v; *KromRozm III* H7, Q; *Diar* 31; *DiarDop* 104; *BielKom* F6; *GliczKsiąż* O8v; *LubPs* D marg, hhv; Bo tym vkazał wzgárdę przeciw Krolowi álbo íwemu Sędziemu zwierzchniemu/ iż ták długo wtym [powołaniu] leżał *GroicPorz* o3, o3 [2 r.]; *KrowObr* 76; Iż ták długo chodzili práwie bez pámięci *RejWiz* 155, 122; *RejZwierz* 108v; *BibRadz* 1.Reg 1/16, 4.Reg 7/9; *OrzRozm* N3v, Q; *BielKron* 11 v, 64v, 311v, [332²], 333; *GrzegRóżn* F4v; Tot seculis latuit, Ták długo fie táyíl. *Mącz* 377d, 95a, 182b, 429b, 439c, 440d; *OrzQuin* C; *Prot* B2, B3v; *SarnUzn* F2 [2 r.]; *SienLek* 42v; *RejAp* 31v; *GórnDworz* G, K; *RejPos* 54, 74 [2 r.], 75, 186, 197, 198v, 295v; *BielSat* D4v; *RejZwierz* 166v [3 r.], 200v, 210; *BudBib* 4.Esdr 4/50; *MycPrz* I C3v; *Strum* G2v; *BiałKaz* D3, H2v; *CzechRozm* 57, 71v, 137v, 141v, 166, 184v; *SkarJedn* 200 [2 r.], 345; *KochOdpr* B2v; długoż máią ciebie bluźnić/ pánie? Czemu ták długo kurczyłz możną rękę íwoię? *KochPs* 110, 52; *SkarŻyw* 51, 52, 131, 279, 285 (12); *KochTr* 14; *StryjKron* 56; *CzechEp* 140, 185, 221, 373; *CzechEpPorz* **; *KochMarsz* 153; *ReszPrz* 99; *WisznTr* 30; *PudłFr* 28, 30; *ArtKanc* Q9; *BielRozm* 31; *GórnRozm* D; *KochWr* 26, 36; *ActReg* 4, 29, 54, 149 [2 r.]; *Calep* 1046a, b; *GostGosp* 112; *GrabowSet* C3; *OrzJan* 22; *LatHar* 643; *WujNT* Hebr 6/15; *WysKaz* 6 marg; *SarnStat* 127, 775; *SiebRozmyśl* F; *ZapMaz II* G 97/89v; *PowodPr* 21 marg, 41, 75; *SkarKaz* 240b, 241b, 487a, 548b, 550a, 580a; *CzahTr* G4v; *GosłCast* 27, 54; *SkarKazSej* 691a; *RybWit* [C]v; Nie byłaby rzecz íłufzna/ by twoię młodość Krzeczną miáá ták długo trapić ciężka żałość. *ZbylPrzyg* B3v; *SzarzRyt* C4v.

»długo w noc« = *ad a. in multam noctem* *Mącz* (7): *Ad multam noctem desedimus*, Siedzieliśmy długo w noc. *Mącz* 236a, 96d, 496a; *SkarŻyw* 328, 580; ZAłość moiá długo w noc oczu mi niedáá Zámknąc *KochTr* 20; *WisznTr* 30.

Szeregi: »często i długo« [szyk 2 : 1] (3): *MurzHist* O; *SkarŻyw* 411; bárzo częfto y długo ná modlitwie tych íłow vżywał *WysKaz* 8.

»długo a długo« (1): á to długo á długo oczekawa [stworzyciel twój] obaczenia onego fercá nędznego. *RejPos* 172v.

»długo i grubie« (1): iż ták długo y grubie błędzili okoío wiadomości Bogá *PowodPr* 41.

»(bądź) krotko a (albo, bądź, i) długo« [szyk 3 : 2] (5): bárzo to trwa krotko/ á bárzo długo ízkodzi *RejZwierz* 18, [272]; Bo iednák z nas káždy krotko álbo długo/ z tego światá zniść muśi. *KarnNap* Ev; *CzechEp* 117; *KochFr* 32.

»długo i nieprzestanno« (1): Boże záchowuy nam W.K.M. y z krolem Iego M. zdrowie/ ílawę/ zwycięstwo/ pánowanie y poćiechy ktore fie ná wízytko kroleństwo y dobro káżdego zofobná ściągáią długo y nie przestánno. *SkarŻyw* A2v.

»długo, (a) szczęśliwie (a. szczęśnie)« [szyk 1 : 1] (2): Synu moy/ czegoć mogę lepszego winfzowác/ Ieno ábyś mogł ízczęśnie á długo pánowác. *Prot* D2v; *KlonKr* F4.

»długo a szyroce« (1): Támże mu dáley y o tym zyáwieniu Páná tego/ y o możności/ y o ídzyech iego długo á ízyroce Pan rozwodzić á opowiedác raczył. *RejPos* 271.

»długo a trwale« (1): Rzeczy ktorem chczefz miec richle dokonanie y wypeńnienie: poczynay. Ale Czo chczefz miec długo a trwale: nie poczynay. *FalZioł* V 49v.

»długo i wiecznie« (1): lecz vczynek źle vczyniony/ długo y wiecznie [*diuturnum et perpetuum*]/
ták w tem iáko y w przyślzem żywoćie przy łobie mieć będzie. *ModrzBaz* 87v.

»wiele (czasow) i (a) długo« [szyk 3 : 3] (6): *BierEz* K2v; Ten gdy przez wiele czałow á długo słow
niektorich niemogł wymowić do swoich vřt kamyczek kładł *BielŻyw* 59; *MurzHist* Tv; *KwiatKsiąż*
F2; *CzechRozm* 71 v; w tákiey śprawie czas tráćić mowieniem, Gnuśność łczera, choćby się długo
o tym mogło Y wiele iefzczę mowić. *CiekPotr* 61.

Wyrażenie przyimkowe: »na długo« (2): thedi biłczye śprawo [!] na dlvgo nyeodkladaly nych bi
tha rzecz przyiaczyelkyem obiczayem bila śprawowana *LibLeg* 11/141 v; A(no) nie ná długo [*Et*
adhuc paululum]/ álic niemáľz niezboźniká/ iefli weyżrzyłz ná mieyśce iego/ álic go niemáľz. *BudBib*
Ps 36/10.

b. Przez określony przeciąg czasu; *diu* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *JanStat*; plus *Mącz* [w tym: w comp
(111), w sup (16)] (221) : wlož then proch kaparowy z oną ruthą [...] do one⁸⁰ ocztu, y przywarz
onego tak długo iako by trzy pacierze śpiał *FalZioł* III 14b; A w łoli [śledź] długo może być: dłużej
niźli inřze ryby *FalZioł* IV 30a, II 1d, IV 22b, 35b; *GlabGad* E8, H6v, Iv, Kv; kthori thu wpoznanyv v
myelczarzow a nadluzy v Stanifława czudnyka sluzill *LibMal* 1548/138v; *HistAl* E6v; iefli niedłuzyi
niź cały mieśiáć/ tedy niemniéi ale więcy niź przes dwadzieścia dni nieiáđł nić [!] *MurzHist* D4v;
LubPs F3; *RejWiz* 84v; Niewiáfta przywiázaná iefł zakonowi ták długo iáko mąż iey żyw [*quanto*
ternpore vir eius vivit] *Leop* 1.Cor 7/39 [przekład tego samego tekstu *WerKaz* 284]; *RejZwierz* 37;
BibRadz Lev 12/5, Deut 1/46; *BielKron* 408v; Aliquantisper Máluczko dłużej/ máľ trochę dłużej/
ná máły čás. *Mącz* 6d; *SienLek* 160v; *GórnDworz* S3v; *RejZwierc* 157; *BiałKaz* D3; *CzechRozm* 40v;
Oczko 27; *SkarŻyw* 52, 374; *NiemObr* 29, 51; *WerKaz* 284; A będe ia męłzkał w domu twoim Pánie/
Iák iedno nadłuzey moich dni dořtánie *ArtKanc* Q6v [*idem LubPs* F3]; *ActReg* 172; *LatHar* 246,
576; niektorzy inni haeretycy/ dáleko dłużej kwitnęli *WujNT* 417, 447; *SarnStat* 641; dzień mi ten
ieft dłużej náznáczony/ Niź mi čás mój od Bogów zořtał zámierzony. *GosłCast* 30; *SkarKazSej*
691a [2 r.].

W połączeniu z bliższym określeniem czasu trwania (28): *ComCrac* 11; *MurzHist* D4v; *Diar* 97; A
łkoro ten Papięsz vmárl/ izali nieřtáło othworzone niebo dłużej aniřłli przez godzinę całą? *KrowObr*
38v, Ss4; A wřzytek čás iáko długo Sálomon krolował [*Et dies quibus regnavit Selomoh*] w Ieruzálem
ná Izráelem/ było czterdzieřci lat. *BibRadz* 3.Reg 11/42; Tám ludzie dwa kroć dłużej żywi bywáiá
niźli v nas. *BielKron* 271, 37v, 415, 416v; *Pugnatum amplius duabus horis est. Dłużej niź na dwie*
godzinie bitwę mieli. Mącz 8b, 91a, 307a; *WujNT* 103, 174, 864; á tákowá klátwę dłużej niź rok
práwny vpornie będzie ná łobie nořł [*ultra annum legalem pertinaciter sustineret JanStat* 244] *SarnStat*
190 [*idem* 898] 30, 131, 132 [3 r.], 301, 809, 898; *VotSzl* D4.

~ dłużej czego (2): dłużej godziny á nawięczy dwu godzin niema [*uryna*] řtać abowiem barwę
traci y wřzytka się odmienia. *FalZioł* V [1]; *ActReg* 46. ~

W przeciwstawieniach: »krotko ... dłużej« (1): *Florus* [pisze] krotko lib. 4. cap. I. czym się dłużej
Liuius bawi *StryjKron* 66.

»dłużej ... máło« (1): Włeręchmy się odárl/ y botow nie mamy/ Iuź pánie od poł roká/ řuchych
dni czekamy. Trwáľiccie dłużej dzyeći/ iuź dotrwaycie máło *RejZwierz* 137v.

»zaraz ... dłużej« (1): chyba to ieden nád drugiego ma/ iż ieden zaráz łkona/ á drugi fie dłużej morduie. *GostGosp* 154.

W charakterystycznych połączeniach: *daleko dłużej, maluczko, mało, trochę; długo (dłużej) bić się* [= *walczyć*], *blądzić, bląkać się, bronić (się)* (2), *by(wa)ć* [= *pozostawać, trwać*] (29), *cirpieć, folgować, gadać, gębować, krolować* (2), *kwitnąć* (2), *leżeć* [= *pozostawać*] (13), *mieszać* (9), *milczeć, miłowany, modlić się, mówić, mordować się, namawiać* (3), *natrzęsać się, nosić* (3), *panować, płakać* (6), *pościć (się)* (2), *(po)zostać* (2), *pracować, prosić* (3), *przebywać* (4), *robić, rozmawiać, rządzić (się)* (3), *siedzieć* [= *przebywać*] (5), *służyć* (3), *stać* [= *pozostawać, trwać*] (8), *szukać* (4), *taić się* (2), *trapić* (5), *uczyć (się)* (4), *upominać* (2), *używać, walczyć* (2), *warzony* (2), *warzyć* (17), *włoczyć* (2), *wołać* (2), *(z)mieszkać* (7).

Przysłowie: Bo pomni ná to nieboże Iż mierne dłużej trwać może *RejRozpr* G4.

Połączenia: »jako długo ... tak(o) długo« = *dopóki ... dopóty; tandiu, quandiu Mącz* [szyk 8 : 3] (11): ktorzy máią thák długo fiedzyeć iáko długo fłużyć mieli *UstPraw* E3v; Si perinde amentur mulieres diu ac lavant, By ták długo były miłowáne yáko fie długo chędożą *Mącz* 291d, 439c; Takież też ludzie iáko dłu⁸⁰ robią w morzu te⁸⁰ fwiátá/ tákó dłu⁸⁰ fie im dobrze wodzi *HistRzym* 50v, 75v, 97, 97v, 108v, 111; *RejPos* 172v, 244v.

»(nie) dłużej (...) je(d)no (a. tylko)« (19): *FalZioł* V 35v; *ComCrac* 11, 19v *margin* [2 r.]; *Diar* 92, 97; Ne diutius anno in provincia essem, Abych niedłużej w tym ftároftwie álbo wrzędzie był tilko yeden rok. *Mącz* 91a; *WujNT* 103, 864; ktorzy nie dłužéy iedno ná pewné dni fługi naymują [qui non diutius quam certis diebus seruitores conveniunt *JanStat* 1094]. *SarnStat* 920, 86, 131, 132 [3 r.], 234, 301, 809; *VotSzl* D4.

»tak długo (...) aliz(by)« (4): *MetrKor* 37/4; tedy tácy máią być fámi zákłęci/ ták długo aliz temu dofyć vczynią *UstPraw* A4, B4, K2.

»tak(o) długo (...) aż((e)by)« (233): *BierEz* Mv; Tako go długo najigrávali/ aż dlá wielkiégo vdręczeniá/ ij od wielkié mdlości niemogl ftátz na nogach Iezus mily. *OpecŻyw* 109v, 157; *PatKaz* II 62; *MetrKor* 40/818 [2 r.]; *FalZioł* I 6b, 25d, II 20b, IV 3c, V 106v (37); *MiechGlab* 24; tedy iednę [liczbę] od drugiey odeymi tak długo aże fie zrownią *KłosAlg* F2; Nieprzeftanę vftawicznem głófem wołać ku pánu fwoiemu/ tak długo aż wždy ku mnie láfkáwie przykloni vcho fwoie *RejPs* 112v; *ComCrac* 12v; *LibMal* 1545/ 102v, 1548/144v, 1552/168, 1553/176v; *RejKup* c3v, q4v; *Diar* 47; *GliczKsiąż* H7v; *GroicPorz* q2v, q4v, dd3v; *KrowObr* 235; *Leop Num* 32/17; *UstPraw* B2v, B4, D4v [2 r.], E, Gv, Iv; *BielKron* 92, 122v, 139v, 155, 462v (48); Nunquam destitit orare usque adeo donec perpulit, Ták długo aż fwego dowiódl co chciał. *Mącz* 94c, 99b, 244a, 380a, 480a, 509b (9); *OrzQuin* C2v; *SienLek* 62, 118, 121v, 127v, 130 (21); *GórnDworz* K5, X2, Z4v, Bb7, Dd2; *GrzepGeom* Pv, P2, P3v; *HistRzym* 46v; *RejPos* 14v, 75v, 159v, 165v, 246v (7); *BielSat* D; á potym zá gárdło go [lwa] popadłzy ták fie długo z nim [Lizymach] łamał aż gi vdawił. *RejZwierc* 80v, 86v, 90, 93, 184v; *BielSpr* 19v, 38, 42v, 49v; *WujJud* 211; *Strum* P; *ModrzBaz* 84v; *SkarJedn* 142; *KochPs* 158; *SkarŻyw* 20, 75, 213, 298, 509 (16); *StryjKron* 135, 161, 295, 497, 752; *ZapKościer* 1583/39, 1584/43v, 50, 1587/71, 1588/80v; *KochFr* 68; *ReszHoz* 130 [2 r.]; *PudłFr* 59; *GórnRozm* Dv [2 r.]; *ZawJeft* 13; *GostGosp* 6, 32; *LatHar* 299; *WujNT* 392, 393; ku płáczeniu [...] nie byli powinni ták długo: ázby było vznano

SarnStat 1121, 303, 379, 521, 522, 899 (12); *PowodPr* 11; *CzahTr* K3v; *KlonWor* 24, 39, 73; To tak długo gębuie/ będzie przepiorować/ Aż ią onym łtem złotych mąż musi dąrować. *ZbylPrzyg* A4.

»tak długo ... dokąd(by)« (5): *GlabGad* L2v; Poydziem łobie krolewką drogą/ tak długo dokąd nie wynidziemy z granic twoich [*via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos*] *Leop Num* 21/22; każe mu ielzcze [*pan*] łobie coby iadł nągotować: y tak długo łłużyć dokąd fie łam nie náie y nie nąpije *CzechRozm* 212v, 91, 119.

»tak długo ... iż(by) (a. że)« (50): *FalZioł* I 29c, 91d, 99a, V 18c, 43v (11); *Diar* 91; á nie czyniłaby o ono imienie prąwem tak długo iżby ie ktho łpokoynie dzyerzał przes dzyeńięc łat cząfu pokoiu *UstPraw* G4, A4, B4v, F4; *BibRadz Is* 48 arg; *BielKron* 240, 279, 351, 390v; *KochSat* A2; Owa tego thák długo było/ iż fie żadną miarą łtrzymać drudzy nie mogli *GórnDworz* Tv, K, Y6v, Y8; *RejPos* 49, 115v, 169, 193, 294, 342v; *RejZwierc* 147; *BielSpr* 63v; *KochPs* 143; *SkarŻyw* [236], 312, 333, 566, 570, 581; Owa tak długo [*Łazarz*] leżał w tym rofole/ Ze oné Xięgi rozłóżył po łtole. *KochFr* 64; *WerGośc* 253; Owa tak długo łpiewał muzyk ón vbogi/ Ze musiał mieć ná kóniec po łwey myśli bogi *KochTarn* 76; *GórnRozm* Cv; *ActReg* 56; *CzahTr* D4, K3v [2 r.], K4v.

»tak długo ... pokąd(by)« (4): ále tak długo będziełz myał chceć pokąt nye poznalż zes nyeyąko w náuce połtąpił. *GliczKsiąż* M8v, N2 [2 r.], N2v.

»tak(o) długo ... poki(by)« (36): *OpecŻyw* 174v; *FalZioł* V 67v; *BielŻyw* 24; *RejKup* a2v; Tak długo poki Słóńce ábo Myełiác będzie/ Tedy fie cyebye włfyłcy tu będą bać włłędzye *LubPs* Q4; *BielKron* 54, 54v, 311v; Tandiu dum lego, tak długo poki czytam. *Mącz* 439c, 98c, 344d; *SienLek* 110v; takowi mogą być przyrownáni niektorey rybie morłkiey/ ktorey tak długo ielł dobrze poki w morzu ielł *HistRzym* 50v, [39]v, 46v; *RejPos* 303; *KuczbKat* 45; *RejPosWstaw* [41²]v; *CzechRozm* 92 [2 r.]; *ModrzBaz* 126; *SkarJedn* 400; *KochPs* 105, 211; *NiemObr* 30; *ZapKóścier* 1583/38, 1584/48v, 1588/78, 78v; *WerGośc* 227; *OrzJan* 14; *WujNT* 820; tak długo będzie w więżeiiniu łiedział/ póki nie zápláci [*tandiu in carcere sedere, quamdiu non solverit JanStat* 609]. *SarnStat* 606, 606, 632, 657.

Zwroty: »dłużej będzie [czego]« = *będzie dłużej trwać* (1): Dłużej będzie przeciełi niż páná nąłzego. *RejWiz* 84v.

»długo (dłużej) pamiętać, pamiętno będzie« (2 : 1): Ut mea memoria est, łąko długo moge pámiętać. *Mącz* 215b; Ale rołtropny człowiek może tak vważnemi łłowy prołthaczką pokarác/ że mu to dłużej pámiętno będzie niżby go vderził *RejZwierc* 77; *CzechRozm* 200v.

»długo (po)czekać« (7): Tibi censeo latendum tantisper ibidem dum effernescit haec ira, Rádzec ábyłł tām tak długo czekał aż ten gniew opłonie. *Mącz* 440d, 343d; *RejPos* 75, 172v, 244; *ActReg* 56; Niechaj panowie sądowni tak długo poczekają, jako ja też pana podsędka czekał. *ZapMaz IIG* 97/89.

»długo (dłużej) (prze-, za-)cho(wy)wać, zachowan« [*szyk zmienny*] (11 : 5): Przyłzygamy [...] yłł pokoy y przyaczyelłzthwo będziemy chowacz [...] thak dlugo yako od czełzarza y od yego poddanych nam [...] y poddanym nycz łzye zlego [...] nyełtanye *LibLeg* 3/33v; *FalZioł* V 115v; *GlabGad* A3v, G6v, M6; *KłosAlg* Gv; *LibMal* 1553/176v; ktory [*dłużnik*] ma być przes Vrząd tak długo záchowan/ aż Powodowi w dlugu wedle przezyłkow dołyc vczyni *GroicPorz* q4v, q2v; *UstPraw* F4, Gv; *BielKron* 38; *HistLan* A4; dłużej niż było potrzebá/ [...] płod donólzony táiemnie przechowywał. *StryjKron* A6; *ReszHoz* 130 [2 r.].

»dłużej przewłoczyć« (1): Iż zapaftu [Grecy] przed wielkim poftem dłużey przewłoczą. *SkarJedn* 231.

»długo (dłużej) spać (a. sypiać)« [szyk zmienny] (3): *FalZioł* I 94v; *GlabGad* L3; Kto tedy ieft fzczypty/ miękcey ma legać/ ciepły fye chować y dłużey fpać. *SienLek* 11.

»długo (dłużej) (ś)cierpieć« [szyk zmienny] (4): Zoładek mocny więcey pokarmu żąda, wżakoż dłużey może łącznienie fciarpieć *GlabGad* E7v; *Diar* 47; Cirpiał Senat Rzymfki takżeż Plebei okrucieńftwo Tárquiniufowo/ tak długo aż dále wytrwać nie mogli *BielKron* 104; *Mącz* 98c.

»długo (dłużey) (za)bawić (się)« [szyk zmienny] (5): bawił fie rozmową w drodze tak dłu^{go}/ aż do wżrzenia ná oko nieprzyziaciela przyfzło *GórnDworz* Bb7; *CzechRozm* 92; *StryjKron* 66; Tą nadzieią będzie was bawił Turczyn tak długo/ póki będzie mógł *OrzJan* 14.

»długo (dłużej) zadzierżawac (a. (po)dzierżec), (za-, wy-)trzyma(wa)ć (a. zatrzymywać), zadzierżan, trzyman« [szyk zmienny] (18 : 17 : 4 : 1): thedi stharofta [...] ymyenye thak dlvggo ma dzierzecz, afz fzye dołficz stanye onemv komu dluzno *MetrKor* 40/818, 40/818; *FalZioł* V 20b, 35v [2 r.], 77, 85v, 88v; *UstPraw* A4, B4; *BibRadz* 4.Esdr 12/15; *BielKron* 106, 125v, 217, 360, 464; *Mącz* 99b; *RejPos* 14; *BielSpr* 38; *BudBib* 4.Esdr 11/32; *Strum* P3, P4; *CzechRozm* 92; *KochPs* 158; *ZapKościar* 1582/26v; którać [wiarę] tak będzimy Długo trzymać/ aż w proch fye obróciemy. *PudłFr* 59; *ActReg* 46; á klątwy dłużey niż rok ná fobie będą dzierżec [ultra annum sustinuerint *JanStat* 726] *SarnStat* 907, 86, 131, 190, 301, 898 (11); *SkarKaz* 277b; Ktory [zamek] nie ma od fieczy [!]/ musi bez wątpienia/ Skoczyć [= odpasć] by był nadłuży trzyman od plemienia. *CzahTr* H2v.

»długo (dłużej) (ze)trwać, trwający« = *diu durere* *JanStat* [szyk zmienny] (33 : 2): człowiek dłużey może bez niej [karmiej] z(et)rwąć niż bez picia. *GlabGad* F5v, E3v, E8, F4v, K4, M6 (9); *RejRozpr* G4; *ComCrac* 12v; *Diar* 92; *BibRadz* Gen 8/21 [22], Dan 7/12; Zadna Monárchia ná żwiecie [!] tak długo nie trwała iáko Rzymfka. *BielKron* A6v; *HistRzym* [89]v; *BielSat* D3v; *RejZwierc* 96v, 217v; *RejPosWstaw* [110³]v; *SkarJedn* 228, 386, 393, 400; *SkarŻyw* 160; *NiemObr* 30; *WerGość* 227; Złodziey mądry dłużey trwa niż niedbály *GostGosp* 20; Kroleftwo Antychriftowe nie będzie trwać dłużey nád pułczwártá látá. *WujNT* 174, 103, 820; *SarnStat* 121, 234, 343; *VotSzl* D4v.

»zmięszkać [=zwlekać] dłużej« (1): A tak Amázá fzedł áby zebrał lud Iudfki/ y zmięzkał dłużey [*Et moratus est ultra tempus*] niżli było czas náznáczono iemu. *BibRadz* 2.Reg 20/5.

»dłużej (długo) (być) żyw, żyć« = *diu vivere* *Mącz* (12: 11): *BielŻyw* nlb 15; *GlabGad* K3; *RejWiz* 84; *Leop* Ps 145/2; Od Enochá poźedł Mátuzalem/ ktory był nadłużey żyw miedzy tymi Pátriárchy *BielKron* 4, 271; *Mącz* 337d, 501a; á iáko długo był żyw tytho trzy mądrości chował *HistRzym* 60, [89], 107, 117; Przecz żwirzeta niektore dłużey żywą niż człowiek. *RejZwierc* B2v [*idem* 157v] 157v [3 r.], Bbbv; *BudBib* 2.Par 6/31; *SkarŻyw* 51; Ani to ieft fzcześliwzy ktory dłużey żywie/ Iedno ten ktory żywzy ná świecie cnotliwie. W Niebieskie fie przenosi one ośiádości *KołakCath* C3; *WujNT* 245 marg; *SkarKaz* 387a, 549b.

Wyrażenia: »co nadłużej« (3): wlać małz [klisterę] przez Inftument na to wczyniony: zadkiem wchorego człowieka/ á niechay w fobie dzierzy czo nadłużey może *FalZioł* V 77, V 20b, 85v.

»jak(o) długo« = *dopóki; quoad, usquequo* *Mącz*, *Calep*; *quam diu, quandiu, quatenus* *Mącz* (47): A te małc choway iako długo chczesz. *FalZioł* V 115v; *KłosAlg* Gv; *HistAl* E6; *KrowObr* 41; *Leop*

Ps 145/2, *Ioann* 9/5; *BibRadz Gen* 8/21, *Lev* 12/2, *3.Reg* 11/42, *Ez* 4/4, *Dan* 7/12; *GrzegRóżn G*; *Dum memoria hominum manebit*. Iáko długo ludzi ítáye *Mącz* 207a, 207a, 215b, 337d [2 r.], 338d, 427d (9); á iáko długo łódkę widział płynącą ítał v morzá płócząc. *HistRzym* 32, 48, 104, 107 [2 r.], 109v, 117 (16); *RejPos* 212v; *BudBib 2.Par* 6/31; *ZapKościér* 1582/26v; *Calep* 890b, 1144a; A Syn człówieczy nie ma/ gđzieby główę fwoię Skłónił: [...] Wiádomóść/ gđzie íę rodził dawfzy/ toś zálónił By nie wiedział/ iák długo żal go bęđzie goníl *GrabowSet* B4; *WujNT Mar* 2/19; *SarnStat* 343, 515, 538.

»jeszcze dłużej« (1) *BielSpr* 28 cf »więcej i dłużej«.

»nadłóż w noc« (1): A ínadź to dziś naczyłfzy páchołek co nadłóży w noc cekluie *RejZwierc* 260.

Szeregi: »często i długo« (1): Mífrz ie⁸⁰ [...] wgłówę go bíł [...] ták często y długo/ ífz nakoniec rzekł mu Romuáldus *SkarŻyw* 570.

»(na)więcej i (na)dłużej« (2): aby dychanie w łobie zadzierzawała coby mogła nawięczy y na dłuży *FalZiół* V 20b; Rzymiánie íefzcze więcey y dłuży rzeczą póspolitą wiedli vftáwiczne walki. *BielSpr* 28.

c. O przedłużonym trwaniu jakiegoś stanu rzeczy; nadal, w dalszym ciągu; diutius *Mącz*, *JanStat*; plus *Mącz*; prolixius *Vulg* [w comp lub sup] (123): *OpecŻyw* 102v; *RejPs* 120v; Błędna Duffe przic na drogę Bo to yłdzie tak rzedłóży *RejKup* f8v, b5; *KromRozm I* H4v; *Diar* 47; *KochZuz* A3; *BibRadz I* *2v, *1.Reg* 1/12; Gdy ty bęđą dłuży trábić głośno Tráby święte/ Obalą íę za pomocą PANSKą mury íego [Jerycha] *BibRadzBaz* ktv; ut cum matre una plus esset, Aby dłuży v mátki był. *Mącz* 307a, 201b; *BielSat* N2v; leią drudzy Oley w tákie kule áby dłuży ná dáchu gorzáły. *BielSpr* 73v; Bęđą oczekawác gdy milczec bęđe/ [...] y gdy bęđe dłuży rozmawiał [et loquentem multum]/ zátulą łobie vftá fwe ręką. *BudBib Sap* 8/12; Przed láty [...] odłádzonych [...] ná gárdle nie karano tylko ná poczciwości. Podobno dla tego/ íżby dłuży zálował wyftępku íwego *GórnRozm* Lv; *ActReg* 14, 45; *LatHar* 719; íłufznie powiedział [...] Luter Íż íefli świat bęđzie ítał dłuży/ tedy trzeba bęđzie/ ábyfmy dla róźnych pífmá wykłádów [...] znówu Dekretá Koncyliów przyimówali *WujNT przedm* 10 [przekład tego samego tekstu *KromRozm I* H4v, *SkarKaz* 81b]; *SkarKaz* 81b; *PaxLiz* C2v; *SzarzRyt* C4v.

Z czasownikiem zaprzeczonym [w tym: nie chcieć dłużej (cum inf) (15), nie moc dłużej (cum inf) (7), już dłużej nie (3)] (50): Nagotuy Wagy Michale Bychmy rozeznali czalé Miedzy temi czo íę Sądzą A niech wtem dłudzey niebłádzą *RejKup* aa7; *KromRozm I* Dv; *MurzNT* 58v; *Diar* 21, 29, 63, 87; *DiarDop* 99; *KrowObr* 31v, 95, 123; Longior esse nolo, Nie chcę dłuży mówić. *Mącz* 197a, 83a, 243a; śmierć niechcąc íemu dłuży folgować/ wzięłá go od tey niedokónáney roboty *SienLek* 44v; białągłówa róspalona/ niemogąc dłuży íkrythego ognia nośic/ zwierzyłá íe tego towarzysce íwey *GórnDworz* M7v, B6v, Dd4v; *Strum* A4; *CzechRozm* 10, 21, 143v, 144v; *SkarJedn* 353; *KochDryas* A3; *SkarŻyw* 454, 478, 490, 532; *StryjKron* 170; *CzechEp* 315, [413]; *KochFr* 108; *ReszPrz* 103; *KochWr* 33; á niech dłuży w wátpliwości Fráfunkóm ciężkim íerce niehołduie *ZawJeft* 8, 12; *GrabowSet* C4; *OrzJan* 37; *RybGęśli* B4 [2 r.]; *WysKaz* 42; áby dłuży w tym grzéchú nie leżeli [ne diutius in suis peccatis tollerentur *JanStat* 850]/ z Królestwá nafzégó [...] bęđą przycíśnieni

wyiechąć *SarnStat* 1074 [*idem* 1113] 132 [2 r.], 1113; Nie będę fię opierał dłużej: ták iáko chceš Vczynię. *CiekPotr* 90; *GosłCast* 64; *PaxLiz* C4.

W charakterystycznych połączeniach: dłużej być [= trwać] (2), *folgować* (2), *gadać*, *leczyć się*, *leżeć* [= trwać] (3), *mięszkać*, *miłować*, *modlić się* (4), *mówić* (2), *opierać się*, *panować*, *rozmawiać*, *siedzieć* [= przebywać], *służyć*, *stać* [= trwać] (3), *taić się*, *wymawiać się*, *zamilczać*, *żałować*.

Przysłowie: Non tenebo te pluribus, Nie chcę cie dłużej ná słowie dzierżeć. *Mącz* 446c.

Połączenia: »im (na)dłużej ... tym [*cum av comp* (11); *w tym: więcej* (4), *barziej* (1), *dalej* (1); *cum ai comp* (2); *w tym: większy* (1)]« (13): bo ijm dłużej niebywamy wyflucháni/ ty^m goręcý ij pilniéy nie przeftaiątz wolatz mámy *OpecŻyw* 62; *MiechGlab* *3v; im dłużej człowiek zamilcza grzechy fwe niefpowiadaiącz fie ich tym mgleyfze bywaią cznoty iego. *WróbŻółt* K6; *LubPs* ii; *AEgrescit medendo* Im fie dłużej lieczy tym fie gorzey ma. *Mącz* 212b; *Quem plus plusque in dies diligo*, Którego ym dłużej tym bárziej miłuyę. *Mącz* 307a; *RejPos* 76; *BudBib* 4.*Esdr* 16/48; im dłużej w grzechu leżyfz/ tym głębiey vpadałz. *SkarŻyw* 168; *BielSjem* 38; *PowodPr* 15; Bo im dłużej tu żywot/ tym więcéy wćifku *GosłCast* 26, 52.

»tym dłużej« (8): *FalZioł* V 36, 65; tłuftoć [rybia] na gorfza [...] abo wiem ona ieft na fubtilnieyfza przeto tim dłużej fie nie trawi *GlabGad* E7v, F3; Bo nad flufchnořcz thowari czenya y dzierza, abi ym them dluzey onich dořtawalo *LibMal* 1548/142; *Oczko* 6v, 27; A będąc w ciężkořci/ tym dłużej fię modlił [*prolixius orabat*] *WujNT Luc* 22/43.

Zwroty: »dłużej chować« (1): coby iednák był wřzyřtko iefzcze do lepfzego końcá przywioldł/ by go był Pan BOg dłużej chować ná tym řwiećie ráczył. *ReszHoz* 139.

»dłużej cierpieć [= tolerować, znosić cierpliwie]« (6): *KromRozm* I Dv; tedy my za tymi kondycjami krzywdy swej dłużej im cierpieć chcemy *Diar* 47; *KrowObr* 31v, 95; *SkarJedn* 353; Kijánie [...] nie mogąc dłużej ćierpieć Krolá Bolesłáwá v fiebie/ y żołnierzow iego [...] poczęli ich iáwnie zábijác *StryjKron* 170.

»(na)dłużej czekać« (7): *Mącz* 83a; A im kto nadłużej á nažálobliwiey czekał tego řwiętego miłofierdzia iego/ káždemu fie naobficiey záwřzdy nágradžáło y okázowáło. *RejPos* 75v, 76; *SkarŻyw* 490; *ReszPrz* 98; *BielSen* 10v; Kiedy różáné řłońce ku górze fye miáło/ Amonowi iuž dłużej czekać fye niechćiáło *ZawJeft* 12.

»dłużej mieszkać [= zwlekać]« (1): Prořę cie moy námileyřfy řynu/ [...] nieraczy dluzéy mieřfkatz/ raczy mi fie ty^m rychléy vkazatz *OpecŻyw* 163v.

»dłużej się nie ociągáć« (1): vmyřliłem dluzéy fye nie ociągáiac/ té Křiąžki/ [...] miedzy ludźie podác *Strum* A4.

»dłużej (po-, wy-)trwać« (12): *GlabGad* F3; *MurzHist* T3v; on iey miły niemogącž dłużej okrucieńřtwá wytrwáć/ chce wřzyřtko dáć we dyabły *GórnDworz* Dd4v; *RejPos* 219; *RejZwierc* 104v, 172; *SkarŻyw* 160; miałolibytdłużej trwáć przyszło by nám osobie zinąd radzić. *ActReg* 15; *RybGęřli* B4; A iefli fie przyda temu/ który Rok zwłóczy/ w chorobie dluzéy trwáć [*in eadem infirmitate morari et diutius perseverare JanStat* 481]; tedy czwarty raz odłóżyć bęđzie mógl *SarnStat* 769, 132 [2 r.].

»nadłużej przeciągáć« (1): Im nadłužéy tu Párki przędze przeciągáiac Więcéy złego obaczyřz *GosłCast* 52.

»dłużej przewlec« (1): dayże ij pić choremu [...] poki nie dóydzie dziewięci dni/ [...] bo iefli dłużey przewleczełz/ iuż mu mało pożytku vczyniłz. *SienLek* 153.

»spać dłużej« (1): á iefliby dla niektorich przekazek łpac [w nocy] niemogł, tedy łpi na dzień tim dłużey *FalZioł* V 65.

»dłużej (za)bawi(a)ć (się) [= zajmować się czym]« [szyk zmienny] (12): *MurzNT* 58v; *Diar* 87; Ale iuż nie báwiąc łie dłużey do rozmowy námienioney podźmy *GórnDworz* B6v; *CzechRozm* 10, 21, 143v, 144v; *KochDryas* A3; *CzechEp* 315, [413]; *ReszPrz* 103; nie iefł rzecz potrzebna ábym łię iuż dłużey tym zábawiać miał. *WysKaz* 42.

»dłużej (za)trzymać, dzierżec (a. zadzierżawać)« (2 : 2): *Diar* 21; Ne te diutius detineam, Abych cie dłużey nie zádzierżawał. *Mącz* 243a, 446c; Zóno poprzysięgam cię/ ábyś powiédziáł Kto iefł: á mnie ná rzeczy dłużey nie trzymáł. *GosłCast* 64.

»dłużej był żyw, żyć« (7 : 6): *HistAl* M8v; *MurzHist* K2; Gdzie więc iefliby [synowie cudzołożników] dłużey żywi byli [*longae vitae fuerint*] ni zacłz nie będą miani *BibRadz Sap* 3/17, *Iud* 2/7; *BielKron* 409; *KwiatKsiąż* Q; *NiemObr* 175; A iefłic tego žal žem dłużey nie żył? Wierębym ná lepłze czáły nie tráfiłá. *WisznTr* 31; *LatHar* 652; *WujNT* 682; *SarnStat* 999; *GosłCast* 55; *ZbyłPrzyg* B3.

»żyć [= zachowywać przy życiu] dłużej« (1): Co widząc Sędzia/ żywić ich dłużey niechciał/ ale ná śmierć łkazane/ ściąg kazał. *SkarŻyw* 532.

Wyrażenie: »jeszcze dłużej« (5): *HistAl* M8v; *Mącz* 52d; *RejPos* 219; Prožno go iefłcze dłużey czekać máią drudzy. *BielSen* 10; A iefliż chcełz/ ábym iefłcze dłużey był żyw/ Iezu [...] łálki twey o to profłz/ ábym ołtátku żywotá mego popráwił *LatHar* 652.

Szereg: »dłużej a dalej« (1): Cibatu longiore sustentare sues, Yefłcze dłużey á dáley kármić wieprze. *Mącz* 52d.

*** Bez wystarczającego kontekstu (4) : *Longe*. Dáleko. Długo. *Mącz* 197a, 91a; Długo. *Diu. Calag* 332a; *Diutius* – Dłużey. *Calep* 322a.

Cf **NIEDŁUGO**

KCh